

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. קונם שאני עושה לפיך ... יפר.....1
- ב. בהעדפה שעל ידי הדחק ... לבעלה ... עשתה לו שתיים שלשה או ד' בבת אחת.....2
- ג. רקק והגיע בו הרוק ופרע ראש האשה והעביר טליתו ממנו חייב ליתן לו ארבע מאות זוז ... לא שנו אלא בו אבל בבגדו פטור.....4
- ד. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו ... יכול הוא שיאמר לאחייך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן.....5
- ה. פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן.....6
- ו. פסקה להכניס לו אלף דינר ... שומא רבה וקתני שומא זוטא ... פסקה להכניס לו כספים ... הכל כמנהג המדינה.....7

דף סו.

א. קונם שאני עושה לפיך ... יפר

כבר התבאר לעיל דף נט: שהאשה שאמרה לבעלה קונם¹ ידי² שאני עושה על פיך, אף על פי שאין נדרה חל בעודה תחתיו שהרי היא משועבדת לו³, ועכשיו אינה צריכה הפרה⁴, מכל מקום יפר לה שמא יגרשנה⁵ ואז יחול

¹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז פא ב, יו"ד רלד עא

² כב"י לקמן סי' רל"ט בשם הר"ן בשם התוספות דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מעשה ידי עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן. ש"ך שם פט, כלומר שאם לא הזכירה ידיה אלא רק אסרה מעשה ידיה לא חל כיון שהוא דבר שלא בא לעולם, אולם דעת הרמב"ם שבאומרת קונם אינה צריכה להזכיר הידים דקונם חל על דבר שלא בא לעולם כמו שיבואר להלן. ח"מ שם ה

³ ואין להקשות שאם כן נקדשו ידיה למעשה מעכשיו אפילו לבעלה, ואף על פי שהיא משועבדת לו דהא קי"ל [ח"מ סימן קיז סעיף ז] דהקדש מפקיע מידי שיעבוד, וקונם נמי לשון הקדש הוא, דאלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל ולא תוכל להפקיע, דשוויה כלוקח נמור ולא כמלוה, ואין הקדש מפקיע מידי שיעבוד אלא דומיא דשעבוד דמלוה דעדיין מחוסר גוביינא.

⁴ ע' בתוס' ובר"ן למה נקט שמא יגרשנה הא בלא גירושין יכולה להפקיע עצמה מבעלה ע"י שתאמר אני ניוזנית ואיני עושה וא"כ דמא אשה לשדה לבשאפדנה דקדשה מיד ה"ה הכא יחול הקונם מיד וע"ש. ח"מ שם ו

⁵ ולא מטעמו של ר' עקיבא כמבואר בסוגיא שם, והא דלא קאמר הטעם שמא תאמר אני ניוזנית משום דלא שכיח תוס' והא דהבעל מיפר אף על גב דלא חל מיד ואין אסור לו מ"מ אזלינן אחר שעת הנדר גם כיון ע"פ הדין היה ראוי לחול מיד אלא חז"ל אלמנה שיעבוד ידיה היינו לטובתו עשאו זאת ולא לרעות' כ"כ הר"ן, ב"ש שם ו

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

הנדר ולא יוכל להחזירה, ומשום כך נקרא דברים שבינה לבינו, ואף על גב שעדיין אינו חל, יכול להפר⁶.

ב. בהעדפה שעל ידי הדחק ... לבעלה ... עשתה לו שתיים שלשה או ד' בבת אחת

האשה שמעשה ידיה לבעלה⁷, ועשתה יותר⁸ מהראוי לה לעשות⁹, יש אומרים שגם ההעדפה שייך לבעל, וי"א¹⁰ שזה רק בדחקה ועברה שעות נוספות אבל אם עברה בכמה עבודות העדפה לעצמה. וי"א¹¹ שבכל אופן

⁶ לכאורה נראה דאם הוא כהן אין צריך להפר דהא בלא"ה אינו יכול להחזירה ומהאי טעמא אינו יכול כלל להפר דלא הוי דברים שבינו לבינה וצ"ע. פ"ת שם טו

⁷ כלומר שניזונת ממנו ולא אמרה איני נזונת ואיני עושה או שלא אמר הוא צאי מעשי ידיך למוזנותיך.

⁸ שו"ע ונו"כ אבהע"ז פ א

⁹ דעת המחבר מדברי הרמב"ם שכתב (פכ"א מה' אישות ה"ב), דחקה עצמה ועשתה יותר מן הראוי לה, המותר לבעל, ומשמע מדברי המ"מ שלדעת הרמב"ם אין נ"מ באיזה אופן דחקה, ובין כשדחקה עצמה ועשתה בלילה בשעה שאין דרך בני אדם לעשות מלאכה, ובין כשדחקה עצמה ועשתה כמה מלאכות בבת אחת, בכל אופן הוא לבעל, ור"ל שאע"פ שדחקה עצמה, לא אמרינן שהמותר מגיע לה, וכ"ש כשהרויחה יותר שלא ע"י דחק, שזה בכלל סתם מעשי ידיה והוא של בעל, וכן כתב המאירי. וכתב הבי"ש (סק"ב) בשם התוספות במקום שאמרו העדפה לעצמה, נעשה נכסי מלוג, וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות, אבל במקום שאמרו לבעל, הרי הוא של בעל לגמרי, ובבית מאיר תמה על הבי"ש שכתב כן בסתמא בשם התוס', שהרי בתירוץ ראשון שבתוס' משמע שמה שהוא שלה הוא שלה לגמרי, עיין שם, ובמנח"פ כתב שמדברי הירושלמי משמע כדברי הבי"ש בשם התוס', וגם בחזו"א (אהע"ז סימן ע סק"ז) דחה פקפוק הבית מאיר והכריע כדברי הבי"ש בשם התוס', עיין שם. ובשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סימן קט) נראה שנקט בפשיטות כהבי"ש, דהעדפה ע"י הדחק נעשה נ"מ, וכתב לפי"ז שאם אינו ידוע לבעל שהרויחה ע"י העדפה ע"י הדחק, ומכרה או נתנה קיים, כדין נ"מ שאינם ידועים לבעל,

כתב הבית מאיר (שם) שאם דחקה עצמה וגמרה מה שחייבת לעשות בכמה ימים, אינה חייבת לעשות בשאר ימי השבוע, ומ"מ אם עשתה, מעשי ידיה לבעל, והביא בשם חידושי הרא"ה דמשמע דאע"פ שגמרה חיוב מלאכה כופין אותה שלא תשב במל אפילו יום אחד, והב"מ מפקפק בדבריו, עיין שם, ועי' לעיל (הערה ז) מדברי הח"מ.

¹⁰ דעת הטור, שדחקה עצמה ועשתה מלאכה יותר ממה שהאשה חייבת, פסק רב האי שהוא לבעל, אפילו ביתרון שבא ע"י הדחק, ודוקא כשדוחקת להרבות, כגון שעושה בלילה בשעה שב"א ישינים, אבל אם עושה ב' וג' מלאכות ביחד (פירש"י כגון שהיא שומרת קישואין, וטווח בפשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת ביצים בחיקה, או ביצי תולעים שעושים משי ונוצרים ע"י חימום), המותר לעצמה (וכתב הפרישה [ס"ק כז] דב' וג' מלאכות בבת אחת דלא שכיחא כולי האי, לא תיקנו חכמים להיות לבעל),

¹¹ בטור שם הביא שר"ח פסק דלא הוי המותר לבעל אלא במותר שלא ע"י הדחק, אבל בכל שדחקה, בין שעושה בלילה, או שעשתה ב' וג' מלאכות ביחד, הכל לעצמה, וכתב הטור וא"א ז"ל (הר"ש) הביא דברי שניהם ולא פסק כמי, והרמב"ם כתב בסתם דחקה ועשתה וכו' (כמ"ש לעיל), ע"כ דברי הטור. ונמצא שיש נ' שיטות בהלכה זו, לדעת הרמב"ם אפילו ע"י הדחק, ואין נ"מ איזה דחק, הכל לבעל, ולדעת הר"ח בכל ע"י הדחק, ואין נ"מ איזה דחק, הכל לעצמה, ולדעת רב האי יש נ"מ בין דחק בזמן המלאכה שהוא לבעל, לבין דחק בריבוי מלאכות שהוא לעצמה.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

העדפה לעצמה. וכתבו האחרונים¹² שיכולה האשה לומר שקים לי כדעה זו ואין הבעל יכול להוציא ממנה. ודוקא כשהוא נותן לה מעה כסף בכל שבוע לצרכיה הקטנים, אך אם אינו נותן, לכו"ע העדפה לעצמה¹³.

יכולה אשה לומר איני נטלת מעה כסף ואיני נותנת העדפה.

וכבר התבאר לעיל דף סד: שבזמן חז"ל חובת מעשה ידיה הניתנים כבסיס לבעלה, הם לשבוע כשווי משקל ח' סלעים שתי ביהודה שהן עשר בגליל¹⁴. וזה השיעור לא נתנו אלא במשרה אשתו על ידי שליש שאינה עמו בבית, ואין עושה לו שום דבר. אבל אם היא עמו בבית ועושה כל צרכי הבית אינה חייבת לעשות כ"כ, אלא לפי המנהג שדרך נשים לעשות. ויתר על שיעור זה הרי זה העדפה ומותר ועושה אותם כנגד מעה כסף ויכולה לומר עליהם איני נטלת המעה ואיני נותנת לה.

ומשום כך כיום שנשים אינן עושות בצמר, יוש קושי להגדיר מהו שיעור מעשה ידים של אשה כיום, האם זה לפי הנוהג המקובל, או לפי שיעור זמן עשית צמר שתקנו חז"ל, כל מה שעובדת הרי זה כהעדפה על ידי הדחק¹⁵, ובמיוחד אם היא מגדלת ילדים שלדעת הרבה האחרונים אין הבעל יכול להוציא מיד אשתו כנוכר¹⁶.

ומ"מ אי אפשר לחייב אשה לצאת לעבוד מחוץ לבית ולהשכיר עצמה לאחרים¹⁷, אף על פי שרוב נשים עושות מלאכות אחרות, וכן אינה חייבת להשכיר עצמה לעבוד תחת מעביד¹⁸.

¹² וכתב בח"מ (סק"ב) שיכולה האשה לומר קים לי ואין מוציאין המותר מידה, וכן הביא בשם הב"ח שכן נוהגין שלא להוציא שום העדפה מיד האשה, ובחזו"א (אהע"ז סימן ע סק"ה) כתב שאין לזון מפסק השו"ע שסתם כדעת הרמב"ם, עיין שם. ומכיון שהח"מ והב"ש כתבו כב"ח, יש לה משקל רב, והיא עצמה מביאה לכך שהדעה הזאת תתקבל כמנהג. וכן פוסק באגרות משה (אבן העזר חלק א סימן קו) באופן ברור וחד משמע כי בחב"ח עיין עוד פד"ר כרך א עמ' 92 הרה"ג א. גולדשמידט, ש. ש. קרליץ, י. בבליקי זצ"ל, ומדבריהם עולה ברור שהלכה כב"ח. ועיין שורת הדין כרך טו עמוד רפז הערה 55

¹³ רמ"א שם

¹⁴ טור אבן העזר הלכות כתובות סימן פ

¹⁵ ועיין כתב עת הישר והטוב יא, תשע"א, מד – מו מאמר מאת הרב מנחם מנדל שפרן על כספי פיצויים, ביגוד, הבראה, קרן פנסיה – שדן האם דינם כמעשי ידיה של האשה או כמתנה ונכסי מלוג, אולם להאמור בלא"ה הרי הם שלה כיון שהם כהעדפה שהרי ודאי הם יותר משיעור מעשה ידיה המחויבת לבעלה, ועוד זאת שמלבד ביגוד הרי הם ניתנים כדי להשתמש בהם כשאינה עובדת וא"כ למרות שמגולמים בשכר הקבוע מכל מקום מטרת התשלום לשלם על מה שמעבר לשעות העבודה וא"כ ודאי הוי העדפה וצ"ע.

¹⁶ עיין שורת הדין כרך יד עמוד רצב

¹⁷ בית מאיר שם פ א

¹⁸ עיין פתחי חושן שם פרק י הערה ט ולא מצאתי שיעור זה שנוכל להשוות למלאכה שבזמננו, שאין דרך הנשים לטוות, ובפוסקים משמע שזוהי מלאכה לכל היום (בסתם נשים לאפוקי עשירות), שלא מצאו דוגמא להעדפה אלא כשהיא עושה בלילה, אבל נראה שאין זה ממש מלאכה רצופה כל היום, שהרי צריכה גם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ולפיכך בזמן הזה ברוב המקרים אינו יכול לומר לה "צאי מעשה ידיך במזונותיך", וחל חיוב עליו לזון ולפרנס, ואם אינו מפרנס די בכך לחייבו בגמ'¹⁹.

ג. רקק והגיע בו הרוק ופרע ראש האשה והעביר טליתו ממנו חייב ליתן לו ארבע מאות זוז ... לא שנו אלא בו אבל בבגדו פטור

רקק בחבירו והגיע לגופו, חייב בבבשת²⁰, אבל אם רקק בבגדיו פטור²¹, המפשיט בגדי חבירו, כולם או מקצתם, באופן שמתבייש חייב, וכן אם פרע ראש האשה חייב בבבשת²².

לעשות מלאכות הבית, וא"כ איך נדון בזמננו שיעור העדפה, ועוד יש לעיין שבזמן הגמרא והפוסקים לא היתה האשה יוצאת מביתה, ונמצא שכל מה שיכולה לעשות מצד חיוב או משום בטלה, אינו נמדד אלא במה שיכולה לעשות בביתה ולמכור, אבל בזמננו שאין דרך הנשים לטוות, וגם יוצאות לשוק, לכאורה לא שייכי השיעורים שנאמרו בגמרא, ואם כי יש הרבה נשים שמתעסקות בבית ומרויחות ע"י שמירה על תינוקות או בתפירה, הם מיעוט דמיעוט, ורוב נשים העושות מלאכה הוא בפקידות או בהוראה, ואין לומר שבכך נעשה כדרך הנשים במלאכה, וממילא נכלל בכלל החיוב, דלא מסתבר שיוכל הבעל לכופ לאשתו לצאת לשוק למצוא מלאכות, שאין כל אשה מוכשרת לכך ועוד דלא מסתבר שיכופ אותה לצאת לשוק בזמן שכל ההיתר לנשים לצאת לשוק אינו לפי רוח חכמים ובפרט כשהרבה מלאכות כגון לעמוד בחנות או לעבוד בפקידות רחוק ממדת הצניעות, וידוע שבעוה"ר הרבה מכשולים יוצאים מזה, ובודאי שמצוה גדולה לאדם שלא יתן לאשתו להמצא בשוק כל כך, ודי לנו במה שהן מוכרחות (וזכורני שלפני עשרות שנים הרבה מנקיי הדעת בירושלים היו יוצאים בעצמם למכולת ולשאר דברים שהם צרכי הבית, וויתרו על כבודם ומרחתם משום צניעות), ועי' שו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תפא), וע"כ נלענ"ד שאין שום דין כפיה לאשה לצאת ולהרויח, ואדרבה, חייב למונעה מכך, ובעוה"ר נחשב הדבר כמעלה בשידוך שיש לאשה מקצוע, וכ"ש משרה שתוכל לצאת ולהרויח, ומ"מ אם יצאה והרויחה ה"ז בכלל מעשי ידה, ודוחק לומר דכיון שאינה חייבת בכך, כל מה שמרויחה הוי בכלל העדפה, אא"כ עבדה שעות נוספות, ואולי במלאכה קשה שהיא מתאמצת יותר מסתם נשים, יש מקום לומר שלדעת רב האי הוי בכלל העדפה, ועדיין לא מצאתי באחרונים, וצע"ג.

¹⁹ שורת הדין כרך טו עמוד רפ

²⁰ שו"ע ונו"כ חו"מ תכ לה

²¹ שצריך שיעשה מעשה בגופו של המתבייש, דומיא דהחזיקה במבושיו, סמ"ע שם מז, והמאירי בסוגייתו מביא בשם קצת מפרשים שאם רקק בבגדו כשהוא לבוש חייב בבבשת, ועיי"ש בדין מבייש סוסתו שיש מחייבים כשהיה רכוב עליה כיון שהוא מתבייש במה שעשו לסוסתו בעודו עליה.

²² ויש להסתפק אם גם בפנויה שייך בושות זה, ובמשנה ב"ק דף צ ע"א משמע שהוא בכלל הדברים שנתנו בו חז"ל קצבה ד' מאות זוז. פתחי חושן חלקו (נויקין) פרק יא סעיף כד הערה נח

הלכות הדרה היומי

מסכת כתובות

ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ומנדין²³ אותו עד שיפייס המבוויש²⁴.
וי"א²⁵ שמכין אותו מכת מרדות.

ד. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו ... יכול הוא שיאמר לאחייך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשר ליתן

הפוסק לבנו או לבתו לא זכו בפסיקה עד שיכנסו לחופה שכל הפוסק אינו אלא על מנת שיכנסו, הפוסק מעות לחתנו²⁶ ומת החתן קודם שכנסה ונפלה לפני אחיו ליבום, יכול האב לומר לאחייך הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן, ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם, ואפילו הבת חפצה בו, וכן הדין בפוסק מעות לבנו ומת ונפלה כלתו לפני בנו השני ליבום²⁷.

²³ ואע"ג שהמחבר כתב בלשון י"א כתב הסמ"ע מה שם "וכבר כתבתי כמה פעמים דאין הוכחה מלשון יש אומרים דפלוגתא היא, אלא דבמקום שמצא שיחיד כתב כן ואינו מפורסם בשאר פוסקים רגיל לכתבו המחבר ומור"ם בלשון יש אומרים"

²⁴ דדוקא כי ירבון שני אנשים, אומנם הנשים כי זה דרכם להרף ולגדף בדברי הבל וכזב ואין דבריהם מעלים ולא מורדים הניחו הדברים על פי הדין דהמבייש את חבריו בדברים פטור, ומסיים בה דמן הטעם האמור אפילו ביישה לאיש. וסיים הרב משכנות הרועים מדידה ואמר, ואנן בדין מנהיגנו להחרימה בשכונותיה שלא לדבר עמה, ואם היא עומדת במרדה לעשות כדבר הרע הזה חובשין אותה במקום אשר הנשים אסורן למען יוסרו כדת מה לעשות, לא שנה אשה עם רעותה כל שכן עם איש. סופא דמילתא בהני אין לדיין אלא מה שעניו ראות ולפי המבייש והמתבייש ולשעתו ולמקומו, ובלבד שיכווין לבו לשמים. ועיין בתשב"ץ (ח"ב) [ח"ג] סימן ר"ד, עיין שם, אלה היו דברי הרב משה [משכנות הרועים] אמת. ועיין לקמן בסמ"ע סימן תכ"א ס"ק ז"ך, דלדעת מהר"ם [מריזבורק דיני בשת ד"ה דין שמרת פנינה] הושוואה אשה לאיש, יעויין שם. אך יכולני לומר דהתם בבזיון שעשתה מעשים בידים איירי ולא בדברים, ולא פליג מהר"ם על מהר"ש יונה הנזכר לעיל, וק"ל. פעמוני זהב

²⁵ רמ"א שם מהב"י בשם המרדכי. דעבר על לאו דלא תנונו, אבל כיון דהוא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מלקות דאורייתא. סמ"ע שם מט

²⁶ שו"ע ונו"כ אבהע"ז נב ב (ובכמה דפוסים מתחיל כאן סימן נג סעיף א), וכתב בשו"ע הטעם שכל הפוסק אינו פוסק אלא ע"מ שיכנסו. והב"ח הביא מדברי רש"י שיכול לומר או חלוץ או יבם, אבל לאחיו (זה שמת) לא היה יכול לומר כן, אלא או יתן או תשב עד שתלבין ראשה, ותמה הב"ח דהא קי"ל (כתובות דף קט ע"א) כאדמון שגם בחתנו יכול לומר או כנוס או פטור, ומפרש בדברי רש"י דאיירי כשפסקה על עצמה, שלגבי חתנה אומרים או יתן או תשב, ואילו גבי אחיו, אפילו בפסקה על עצמה יכול לומר לאחייך הייתי רוצה ליתן ולא לך, והט"ז (סק"א) דחה פירוש הב"ח, וכתב שביבם יכול גם האב לכופו לחלוץ או לכנוס, שהרי אינו חייב ליתן לו, עיין שם. ולכאורה איירי מן האירוסין דומיא דפלוגתא דאדמון וחכמים, ובבית שמואל (סק"ו) כתב בשם מהרי"ק שאפילו כבר כנסה יש נ"מ לענין החזרת הנדונא לאחר נישואין כפי התקנות, כמו שיתבאר להלן. כתב הב"י בשם המרדכי בשם רב נטרונאי גאון דלא מיירי אלא במקדש סתם, אבל כתב לה כתובה (נראה כונתו שכתב לה כתובה מן האירוסין), וזה היבם בכתובה, ואינו יכול לומר לך איני רוצה ליתן, ובשם ר"ת כתב דאפילו מן הנישואין, כל זמן שלא גבה יפסיד, עיין שם.

²⁷ והיינו שיכול לומר לבנו השני שאינו רוצה ליתן לו מה שפסק לאחיו, ואף אם הוא ת"ח. רמ"א שם.

הלכות הדרה היומי

מסכת כתובות

יש אומרים²⁸ שהפוסק לבתו בשעת קידושין ואומר כך וכך אני נותן לבתי, זכתה הבת שאם נתייבמה לאחי הארוס אין האב יכול לסרב מלתת לו מה שהתחייב לבתו²⁹, ומכל מקום אם לא נתייבמה, או שאינה חייב בייבום, אף על פי שנישאת לאחר לא זכתה הבת באותו ממון³⁰, וכל שכן שאם מתה שאין האב חייב ליתן ליורשיה.

ה. פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדו

כל מה שהאשה מכנסת לבעלה בשעת נישואין, והוא הנדוניא, נקראים נכסי צאן ברזל³¹, וכן מה שמוסיף החתן שלישי על מה שהכניסה לו³² וכמו שיבואר להלן, אבל בגדיה ותכשיטיה שהכניסה לו אין להם דין צאן ברזל³³.

נכסי צאן ברזל הם באחריות הבעל, ויכול להשתמש בהם ולאכול פירותיהם, וכשיוצאת בגט או במיתת הבעל, בין אם פחתו ובין אם הותירו והפסד והריוח הם שלו³⁴, ומן הדין צריך לשלם כל

²⁸ כתב המור, וכתב רב האי ז"ל דוקא בפוסק לחתנו, אבל בפוסק לבתו, כיון (בשור"ע העתיק כגון) שאמר בשעת קידושין אני נותן לבתי כך וכך קנתה הבת, אף על פי שמת החתן, שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא ע"מ שתבא לידי נישואי החתן, דמ"מ לבתו פסק וקנתה, וכתב א"א הרא"ש ז"ל דמשמע מתוך דבריו שאם מת החתן אפילו לא יבמה אחיו חייב ליתן לבתו מה שפסק לה, והא לא מסתבר כלל, דודאי לא פסק לה אלא ע"מ שתנשא בהן, ואם לא ניסת ומתה והיה לה בן לא יירש הבן אותה ממון, אבל אם נתייבמה לא מצי למימר לאחיד הייתי רוצה ליתן, שהרי לבתו פסק, ולא פקעי הקידושין שמכחם יבמה אחיו, ע"כ, והביא הב"י מדברי הר"ן שביאר דברי רב האי גאון דדוקא בפוסק לחתנו, כגון שאמר לו כשתכנסו בתי אתן לך כו"כ, וכשמת חתנו, אף על פי שאם היה החתן כונס היה זוכה באמירה דשעת קידושין עכשיו שמת יכול לומר לאחיד הייתי רוצה ליתן וכו', אבל פוסק לבתו, כגון שאמר בשעת קידושין כך וכך אני נותן לבתי, קנתה הבת, אף על פי שמת חתנו.

²⁹ שור"ע ונו"כ שם ג.

³⁰ מור בשם הרא"ש, ודלא כמשמעות דברי רב האי גאון שגם בזה ינתן לה, ועי' דרישה, ב"ח ומ"ז (סק"ב) מ"ש לבאר דברי הרא"ש ומ"ש הרש"ל בביאור דבריו, ועיקר דבריהם שלא פסק לה אלא כשתנשא לזה או ליבם שבא מכחו, אבל ע"ד שתנשא לאחר לא פסק לה.

³¹ שור"ע ונו"כ אבהע"ז פה ב, ופה ב, ולשון צאן ברזל הוא דבר שיש לו קיום כצאן ברזל, והיינו שהבעל מקבל עליו אחריות (וכן מצינו בפ' איזהו נשך [דף ע"ב] שכל ששם אותם עליו בדמים ומקבל עליו אחריות נקרא צאן ברזל), וכתב הרמ"א (בסימן סו סעיף יא) שסתם נדוניא אחריותו עליהם כנכסי צ"ב, ועי' נה"מ (סימן סב סק"ג) מ"ש בביאור דבריו. עי' בספר צדקה ומשפט (פרק ה הערה כד) בדין חיוב הבעל לעשר נ"מ ונצ"ב שמכנסת לו, ועי' שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קיב) שהאריך בזה.

³² רמ"א סימן ק סעיף ה, שהרי הוא בכלל הריוח מהנדוניא, כמבואר בפרק ז (סעיף ה), ומשמע שתוספת מאה זקוקין אינם בכלל נכסי צאן ברזל.

³³ רמ"א סימן עז סוף סעיף ג וסימן צ סעיף יד (בשור"ע מהרש"ם ח"ז סימן מט כתב דהרא"ש ספוקי מספקא ליה אם הם נ"מ או נצ"ב, וכתב הח"מ (סק"ל) דאין שמין אותם לבעל בנדוניא, וכן נוהגים לכתוב בכתובה לבד בגדיה ותכשיטיה השייכים לגופה, ועי' באה"ט (סימן סו ס"ק יד) ופת"ש (שם באמצע סק"ז), ומשמע ברמ"א ובח"מ (שם) שבגדיה ותכשיטיה יש להם דין נכסי מלוג, והיינו שאין החתן מקבל עליו עליהם אחריות, וכתב הרמ"א (סימן פה סעיף יט) שאם הכניסה לו תכשיטין ואינם ראויין לה, יכול ליתנם לאשתו אחרת, שלא הכניסה לו שיכלו ויפסדו ולא ישתמש בהם אדם.

³⁴ שור"ע ונו"כ שם פה ב והיינו כפי מה שהיו שוין בשעת נישואין, בין כלים ובין בהמה ועבדים, כתב המור (בסימן פה) שבנכסי צאן ברזל כל שבח ששבחו בין מחמת הוצאה בין שלא מחמת הוצאה הכל לבעל. ובשור"ע

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

הפחת, אף על פי שעדיין ראויים למלאכתן הראשונה, אבל נהגו שכל זמן שראויים לעשות מעין מלאכתן הראשונה נוטלתן כמו שהן, ואם אינם ראויים לעשות מעין מלאכתן הראשונה חייב לשלם דמים ששמו עליו בשעת נישואין³⁵, ואם הוקרו נוטלתן בשומא של שעת נישואין.

בזמננו אין מפרטים שומת כל דבר שמכנסת לו, אלא כוללין הכל וכותבין שהכניסה לו בכל הדברים בסך כך וכך, והוא מקבל עליו אחריות על סכום זה כדרך שיבואר להלן, והרי סכום זה חוב עליו, וכל מה שמחזיר שמין אותן כפי שזוין עכשיו³⁶. ויבואר להלן עמוד ב

דף סו:

ו. פסקה להכניס לו אלף דינר ... שומא רבה וקתני שומא זוטא ... פסקה להכניס לו כספים ... הכל כמנהג המדינה

מנחת יצחק (ח"א סימן סט) דן ביצר משלם הנדוניא כשהזולה המטבע, והביא שם בשם כמה פוסקים דנדוניא הוי כחוב, והיינו כהלואה, ומעיקר הדין כהלואה משלם מה שהלוהו, אף כשנפתחה המטבע, אלא שבמקום שיש דינא דמלכותא משלם כדינא דמלכותא, וכתב שם שאם הכניסה לו נכסים משלם כפי שזוין הנכסים בשעת נישואין, וממילא אם הזולה המטבע משלם יותר, ונראה כוונתו כשלא שמו הנדוניא במעות, שלכאורה אם שמו במעות, ה"ז ג"כ כהכניסה לו מעות, ומדייק מדברי החת"ס שאף במעות משלם פחת הזולת המטבע, עיין שם. ועיין בספר ברית יהודה (פרק כ סעיף ז) בדיני פרעון חוב בהזולת המטבע, שכל פירות רשמי הוי כהזולת מטבע, ושם (הערה יח) בפתח אינפלציה בא"י יש לשלם בהצמדה לדולר, וא"כ ה"ה בנדוניא, וכ"ש בנכסים שלא שמו אותם, משלם שזוין הנדוניא בשעת נישואין ומשלם כשער של עכשיו.

³⁵ שו"ע שם, ומעיקר הדין הוי שמין כל חפץ בשעת נישואין כמה הוא שוה, כמו שנתבאר, וכתב בשו"ע (סימן פה סעיף ג) בשם יש מי שאומר שאינו חייב באחריות נכסי צ"ב אלא כששמו אותם עליו בדמים קצובים או שקיבל עליו אחריות בפירוש (בשער משפט (סימן שמו סק"א) מדייק מכאן שחייב, אף על פי שמעיקר הדין פטור מדין שמירה בבעלים, כדן נכסי מלוג שיכול להתנות להתחייב בשמירה בבעלים, ועי' פת"ח (ח"ג) דיני פקדון (פרק ו סעיף ב)), ויש מי שאומר שמאחר שכתבן בכתובה נתחייב באחריותן, אף על פי שלא שמו אותם ולא התחייב באחריותם, וסיים המחבר שהראשון עיקר. ובח"מ (סק"ז) הביא בשם אגרת הרמב"ם ומפרשו שלאחר שקיבל אחריות הנדוניא אינו יכול לפרוע לה ולסלק מעליו האחריות, ותמה הח"מ למה לא יוכל לפרוע תוך זמנו, כשם שלוח יכול לפרוע תוך זמנו, והבי"ש (סק"ז) מתרץ שמתחילה הברירה בידו ואם אינו רוצה אינו מקבל אחריות, אבל כשקיבל עליו אחריות אינו יכול לסלק עצמו, דהוי כשומר שאינו יכול לחזור תוך הזמן, ובחידושי הפלא"ה (בקו"א) כתב דכיון שאם יפרע לה הנדוניא יהא דינא כנכסי מלוג והוא יאכל פירות, לכן אינו יכול להסתלק, ואף אם ירצה להסתלק מהפירות, הרי קיי"ל שלאחר נישואין אינו יכול, ועי' שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן קמא). כתב בשו"ת חת"ס (אהע"ז ח"ב סימן קסב) אשה שהפריזה סך נדוניא ונתנה לו בית בשומא, והוקר הבית או שהשביחו הבעל, נוטלת הבית משום שבת בית אביה, ומה שיותר מהשומא תשלם ליורשי הבעל, אבל אם הכניסה לו בית בלי שומא, נוטלתו כמו שהוא, ואפילו השביחו הבעל, עיין שם. ונראה דכל נכסים שלא שמו אותם ולא קיבל עליו אחריות נעשה דינא כנכסי מלוג.

³⁶ שו"ע סימן פה סעיף ב, ואין חוששין לשומא ראשונה כלל, וכתב באה"ט (סק"ד) בשם הרשד"ם דדוקא אם בלו או הזול, אבל אם לא נפתחו לא מחמת הזמן ולא מחמת בלאי, נוטלתן כמו שהם או באותו סכום שקיבלם עליו הבעל, עיין שם, ועי' שו"ת רשד"ם (אהע"ז סימן קפז).

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

מנהגות רבות היו בכתיבת הנדוניא יש שכותבים יותר ממה שהכניסה ויש שכתבו פחות³⁷. וכשבאים לגבות אין גובין אלא הסכום האמיתי ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן מנהג המדינה עיקר גדול הוא ועל פיו דנין³⁸.

גם בימינו יש נוהגים לכתוב סכום הנדוניא בתוך הכתובה, והיינו מה שהאשה מכנסת לבעלה, הן במעות והן בבגדים³⁹, ומן הסתם אחריות הנדוניא על הבעל כנכסי צאן ברזל⁴⁰, וכשתגבה כתובתה תגבה גם הנדוניא שכתוב בכתובה⁴¹.

נוהגים שהחתן כותב בשטר הכתובה שהוא מוסיף משלו על סך הנדוניא שהכניסה לו⁴², וגם תוספת זו נעשית נכסי צאן ברזל, ושיעור התוספת תלוי לפי המנהגים, יש מקומות שמוסיף שליש על סך הנדוניא⁴³, ויש מקומות שנוהגים להשוות שיעור הנדוניא והתוספת אצל כולן בשוה⁴⁴.

³⁷ כמבואר ברמב"ם הלכות אישות פרק כג הלכה יא יש מקומות שנהגו לכתוב יותר ממה שהכניסה אך כשגובה אינה גובה אלא כשיעור מה שהכניסה. ויש מקומות שנהגו לכתוב בפחות ממה שהכניסה בפועל, ויש מקומות שנהגו לכתוב שוה בשוה, ויש מקומות שנהגו שיתן האיש מעות לפי הנדוניא דבר קצוב שתתקשט בו הכלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן, ויש מקומות שיכניס האיש שום משלו לאשה יצטרף לנדוניה להתנאות בו. ועיין במור אבהע"ז סט ובשו"ע ונו"כ חו"מ רנ"ג וזו

³⁸ שו"ע ונו"כ אבהע"ז סו יא

³⁹ רמ"א שם, והוא נקרא נדוניא בכל מקום ועי' שו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"א סימן קיח) אם גם המתנות שנותנים לחתן נכתבים בכלל הנדוניא, ובשו"ת בית שלמה (אהע"ז סימן עט) כתב דהם מתנה גמורה ואין כותבין אותם בכתובה כנדוניא, ואף מה שנותן אבי הכלה לחתן ביום החופה, כתב הבי"ש שהם מתנה גמורה, ואינם לא נכסי מילוג ולא נכסי צאן ברזל, וסיים הבי"ש שאם לוקחים עבור הקיטל ומלית ממעות הנדוניא יש לומר דהוי בכלל נדוניא, וראוי לפשר, ועיי"ש שדן בענין דורון דרשה דתליא בפלוגתא.

⁴⁰ רמ"א שם, וסיים שאם ירצה להניח לה ברשותה ולא לקבל אחריות עליהם הרשות בידו, וכונתו שמשאירם ברשותה כנכסי מלוג

⁴¹ כתב בשו"ע (חו"מ סימן סא סעיף יג) שהמוען על כתובת אשתו שהיה ע"ה ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים, אין שומעין לו, וכן הוא בשאר שטרות, כמבואר באחרונים (שם), ומ"מ מן הראוי שהחתן יקרא הכתובה קודם הקנין ויבין מה שכתוב בה ומה שמתחייב על ידה.

⁴² רמ"א אבהע"ז ק ה

⁴³ טור סימן סו, והוא עפ"י מ"ש במשנה שאם מכניסה לו אלה מוסיף עוד חמש מאות, ובגמרא ובפוסקים עפ"י המבואר בירושלמי (כתובות פ"ו ה"ג) נראה דהיינו דוקא בנדוניא שהוא ראוי לסחור ולהשתכר בו, כגון מעות וסחורות ועיין פתחי חושן חלק ט (ירושלמי ואישות) פרק ז הערה ט שכתב "בכתובות שראיתי שהיו כותבין בירושלים לפני כמה שנים היה כתוב סכום הנדוניא שהכניסה לו (שמעתי מפי הגאון ר' דוד יונגרייז זצ"ל שיש לכתוב מה שצד הכלה משתתף בהוצאות הדירה, ונראה שכיום שמפני סיבות שונות רושמים את הדירה ע"ש הבעל והאשה, ולמעשה נשאר חצי הדירה שלה, אם אינה מכנסת יותר מערך חצי הדירה, אין מקום לכתוב סכום זה כנדוניא, שהרי כשתגבה כתובתה תגבה גם תוספת זו בנוסף על חצי הדירה שעל שמה, ועל זה כותבים וצבי (ונתראה) החתן והוסיף לה מדלילה עוד כך וכך, והיינו החצי מהסכום שהכניסה שהוא שליש מלבד, וכבר כתבתי שבזמן האחרון, ולפי נוסח הנחלת שבעה, אין כותבין תוספת שליש, אלא שמקבל עליו מה שהכניסה לו במאה זקוקין, והוא מוסיף עוד מאה זקוקין.

⁴⁴ ואם רוצה שיכתבו סכום הנדוניא האמיתי שתוכל לגבותה, נראה מדברי הפוסקים שהיה כותב לה בשטר נפרד, והטעם שנהגו כן כדי שלא לבייש בנות ישראל. פתחי חושן שם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

והמנהג בימינו בקהילות הספרדים יש שכתבו כתובה ונדוניא ותוספת הכל כאחד – ודא כתובה דעבר לה סך הכל ... והודה החתן הנזכר שקבל כל הסך הנזכר ורצה והעלם על עצמו כנכסי צאן ברזל שאם פיתחו פיתחו לו ואם הותירו הותירו לו –

ויש שכתבו עיקר כתובה לחוד ונדוניא ותוספת לחוד – ויהיבנא ליכי מהר ... כסף ... דחוי ליכי ועלי מוזניכי וכסותיכי וספוקיכי ומיעל לותיכי כאורח כל ארעא ודא נדוניא דהנעלת ליה מבית אביו עם תוספת שהוסיף לה מדיליה, עד שנמצא בסך הכל כתובתא דא, תוספת ונדוניא סך כסף זוזי ... ועוד סך ... והודה החתן הנזכר שקבלם ועלו ובאו לידו ורשותו במושלם עד סוף פרוטה אחרונה ורצה והעלם על עצמו כנכסי צאן ברזל שאם פיתחו פיתחו לו ואם הותירו הותירו לו.

ובקהילות האשכנזים ברוב הכתובות כותבים שכל מה שהכניסה קיבל עליו החתן בסך מאה זקוקין כסף צרוף, כלומר שקיבל אותו עליו באחריות כדין נכסי צאן ברזל, והוסיף לה משלו עוד מאה זקוקין כסף צרוף כנגדן⁴⁵.

ונהג לכתוב כתובה לחוד ונדוניא לחוד ותוספת לחוד, - ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחוי ליכי מדאורייתא ודן נדוניא דהנעלת ליה מבי אביו בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשימושי דירה ובשימושא דערסא הכל קבל עליו (ויש שאין כותבים קבל עליו) חתן דגן במאה זקוקים כסף צרוף וצבי חתן דגן והוסיף לה מן דייליה עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף⁴⁶. ויש נוהגים לכתוב – סך הכל מאתיים זוז ועוד מאתיים זקוקין⁴⁷, ובאופן זה פשוט שהולכים לפי הכתוב.

⁴⁵ בן הוא הסכום המקובל כפי שהוזכרו בתשובות הפוסקים האשכנזים, וכן הוא בנוסח הכתובה שהביא בנחלת שבעה (סימן יב) וכתב שם דאע"פ שיש כאן תוספת יותר משליש, נוהגים כן, כדי שיכלול גם תוספת על עיקר כתובה ותוספת שליש על הנדוניא), וכן נוהגים בהרבה מקומות, אלא ששיעור המאתיים זקוקין אינו ברור בדברי הפוסקים, ובדרישה (סימן סו) כתב שהוא פי ארבע ממאתיים זוז, ולפי המבואר לעיל ששיעור מאתיים זוז הוא שוה 5. 961 גרם כסף צרוף, נמצא ששיעור מאתיים זקוקין הוא שוה 3,846 גרם כסף צרוף, וכ"כ בשיעורי תורה להגר"ח נאה, אבל בחזו"א (אהע"ז סימן סו ס"ק כא) כתב שעפ"י דברי הגר"א (ביו"ד סימן שה סק"ד) יוצא שהמאתיים זקוקים הם בשווי של 6. 57 ק"ג כסף צרוף, ועי' ספר הנשואין כהלכתם (פרק יא סעיף צז ובהערות שם), ועיין פתחי חושן שם הערה יב שכתב "למעשה לא נתברר לי איך נוהגים, אלא שכבר כתבתי שכמעט בכל מקרה של גירושין לא עושים חשבון לפי ההלכה, אלא לפעמים ברצון ולפעמים לאחר ריב ומדון, מתפשרים על כל עניני הממונות שבין הזוג, וגם זה בכלל הפשרה, ואף לגבי כתובת אלמנה, אם היורשים הם בניה אין עושים חשבונות בדקדוק, ובדרך כלל מוותרים לאמם, וגם כשהיורשים אינם בניה מן הראוי להתפשר על כל עניני הממונות שבכתובה ותוספת ותנאי כתובה.

⁴⁶ ובשיעורי תורה וכן בקונטרס השיעורים להגר"ח נאה, כתב שבירושלים נהגו לכתוב (שילוב ב' נוסחאות) ודין נדוניא דהנעלת ליה וכו' ס"ה מאתיים זקוקים, ועוד הכניסה לו סך (במטבע שיצאה באותו זמן) מאה לא"י, וצבי החתן והוסיף לה כנגדן שליש העולה לסך חמשים לא"י, ואח"כ ס"ה כתובתא דא נדוניא דין ותוספת אליו

⁴⁷ כתב הנ"ש (שם בביאורים סעיף מט אות ב) בשם הדרישה דמה שכותבין סך הכל מאתיים זקוקים היינו הנדוניא והתוספת אבל לא המאתיים זוז עיקר הכתובה, והנ"ש חולק וסובר דכיון שאינו מזכיר עוד המאתיים זוז, וכותב ודין נדוניא וכו' והוסיף כפליים מהנדוניא שאינו צריך להוסיף כ"כ, הרי הס"ה כולל גם המאתיים זוז, והביא כן גם בשם הב"ח.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אם החתן מביא למסדר הקידושין טופס כתובה שמוזכר שם עוד תוספת עם מקום ריק למלא הסכום, צריך לברר עם המחזתנים ועם החתן כיצד ואם לכתוב התוספת, ואם מסכימים שלא להוסיף יש להעביר קו על המקום הריק, ויעשו כן לכתחלה לפני חתימת העדים (ובדיעבד יעשה כן אחר חתימת העדים).